

III. PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA

Przeгляд polskich opracowań naukowych

Dariusz Koźbiał, *Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego*, seria Monografie Prawnicze, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2024, ss. 232, ISBN: 978-83-8356-414-2

Przedmiot prezentowanej publikacji stanowią dwie instytucje prawne: (1) instytucja zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego oraz (2) instytucja samorządu zawodowego. Jak wynika już z samej *Przedmowy* „[j]est to pierwsza monografia poświęcona problematyce statusu zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego w kontekście braku powołania do życia przez ustawodawcę samorządu zawodowego dla przedstawicieli tego zawodu na mocy art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Monografia nawiązuje zarówno do prawa konstytucyjnego, historii prawa, jak i prawa administracyjnego gospodarczego, uwzględniając liczne prace dotyczące specyfiki zawodu tłumacza przysięgłego autorstwa naukowców zajmujących się przekładem pisemnym i ustnym oraz praktyków zawodu” (s. xxxv). Poza tym zawarto w niej postulaty *de lege ferenda* dotyczące powołania do życia zawodu tłumacza przysięgłego, a także przytoczono wykaz aktów prawnych kształtujących status prawny tej kategorii zawodu. Ze względu na interdyscyplinarny charakter książki, „[m]a ona na celu podniesienie świadomości na temat specyfiki zawodu tłumacza przysięgłego wśród odbiorców docelowych, tj. przedstawicieli zawodów prawniczych, pracowników szkół wyższych kształcących na kierunku prawo, studentów kierunków typu prawo oraz specjalizacji tłumaczeniowych na kierunkach językowych (np. lingwistyka stosowana, filologie obce) – w szczególności w przypadku tych ostatnich opracowanie może stanowić element literatury uzupełniającej w ramach przygotowań do państwowego egzaminu na tłumacza przysięgłego. Realizacja tego celu ma umożliwić zwiększenie płynności współpracy tłumaczy przysięgłych z organami wymiaru sprawiedliwości oraz zawodowymi pełnomocnikami i notariuszami, co ma jednocześnie sprzyjać efektywniejszemu zapewnianiu przez tłumaczy przysięgłych bezpieczeństwa obrotu prawnego” (s. xxxv).

Na powagę podjętej problematyki zwrócono uwagę również we *Wprowadzeniu*. Autor jest zdania, że „[w]iele wysoko wyspecjalizowanych zawodów o doniosłym znaczeniu dla funkcjonowania społeczeństwa oraz aparatu państwa, określanych mianem zawodów zaufania publicznego, posiada własny samorząd zawodowy.

Jest tak w przypadku klasycznych zawodów prawniczych, w tym zawodu adwokata, radcy prawnego oraz notariusza. W przeciwieństwie do tych zawodów przedstawiciele zawodu tłumacza przysięgłego nie doczekali się utworzenia w drodze decyzji ustawodawcy własnego samorządu zawodowego, mimo że świadczone przez nich usługi przekładu różnego rodzaju dokumentów, w tym dokumentów urzędowych i procesowych, na dany język obcy oraz z języka obcego na język polski m.in. wymagają legitymowania się wysokimi kwalifikacjami zawodowymi oraz mają istotne znaczenie ze względu na udział w ochronie szeregu dóbr osobistych oraz interesu publicznego. Usługi te gwarantują także prawo do rzetelnego procesu sądowego osobom obcojęzycznym, nieznaną języka urzędowego obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w świetle postępujących procesów globalizacji, ruchów migracyjnych, z których część skierowana jest w kierunku Polski, związanych z niestabilną sytuacją geopolityczną na świecie, a także (co wydaje się być najważniejsze z perspektywy tłumaczy przysięgłych, od których wymaga się, aby świadczyli usługi zgodnie z pewnym zbiorem zasad etycznych) zasad odpowiedzialności zawodowej nakreślonych przez ustawę z 25.11.2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego [dalej „u.z.t.p.” – przyp. P.J.J.], a także pokazanej liczby tłumaczy przysięgłych” (s. 1). Zwłaszcza w tym ostatnim kontekście widoczna jest wartość praktyczna opracowania, czytelnik odnajdzie w nim bowiem interesującą grafikę, w tym rysunki oraz tabele ilustrujące i porządkujące zagadnienia dotyczące statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego. Jeszcze innym walorem książki są badania przeprowadzone przez autora w powiązaniu z rozwiązaniami przyjętymi w przypadku wybranego samorządu zawodu prawniczego – samorządu notariuszy. Badania te po pierwsze są przejawem obiektywnej analizy problemu usamorządowania zawodu tłumacza przysięgłego, po drugie – ich uzasadnieniem jest brak dotychczasowych gruntownych rozważań w tym zakresie.

Na uwagę czytelnika tym bardziej zasługuje fakt, że niniejsze opracowanie jest zaktualizowaną i rozszerzoną wersją pracy magisterskiej przygotowanej przez autora w ramach seminarium z zakresu publicznego prawa gospodarczego na kierunku prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Autor jest ponadto adiunktem i członkiem zespołu badawczego EUMultiLingua w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Wydziału Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, a także doktorem nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, co z pewnością jest dodatkowym atutem publikacji.

W monografii zawarto streszczenia wywodów w niej zawartych, a także następujące słowa kluczowe: „status prawny”, „zawód tłumacza przysięgłego”, „zawód zaufania publicznego”, „interes publiczny”, „odpowiedzialność zawodowa”, „etyka zawodowa”, „samorząd zawodowy”, zarówno w języku polskim, jak i w angielskim. Zabieg ten niewątpliwie porządkuje całość materii poddanej analizie.

Przechodząc już do samej struktury książki, należy wskazać, że składa się ona z trzech rozbudowanych rozdziałów. Pierwszy z nich zatytułowano *Charakterystyka prawnicza zawodu tłumacza przysięgłego*. W ramach swoich uwag wprowadzających do dalszych rozważań dotyczących zarysu historii zawodu tłumacza przysięgłego przyjęto, że „[c]hoć zawód tłumacza przysięgłego jest zawodem istotnym z perspektywy krajowego i międzynarodowego obrotu prawnego ze względu na swój

okołoprawny charakter, w powszechnej ocenie zdaje się on nie być postrzegany jako tak dobrze rozwinięty jak współczesne zawody prawnicze, takie jak zawód adwokata, radcy prawnego czy też notariusza, które również są zawodami zaufania publicznego. Jest tak mimo bogatej historii tego zawodu i doniosłości funkcji pełnionych przez tłumaczy przysięgłych w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości, a także w funkcjonowaniu notariatu. Na zasadniczy charakter tych funkcji wskazano na gruncie prawa unijnego w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym, której celem jest ochrona praw osób podejrzanych oraz oskarżonych” (s. 5–6). Czytelnika zainteresują ciekawie poprowadzone wywody dotyczące historycznych uwarunkowań rozwoju profesji tłumacza przysięgłego w Polsce, w których ujęto analizy regulacji prawnych od okresu zaborów i po odzyskaniu niepodległości, poprzez okres po II wojnie światowej, a na projektach poprzedzających aktualnie obowiązującą ustawę w tym zakresie skończywszy. Kolejne zagadnienie dotyczy bowiem prawnej regulacji zawodu tłumacza przysięgłego. W ramach uwag wprowadzających autor, uwzględniając obowiązujący stan prawny, przytacza u.z.t.p. jako podstawową regulację dotyczącą statusu zawodu tłumacza przysięgłego w polskim porządku prawnym. Warte uwagi jest stwierdzenie autora, prowadzącego swoje wywody oparte na analizie piśmiennictwa, orzecznictwa i regulacji prawnych, że „[d]otychczas opublikowano trzy komentarze prawnicze do tej ustawy. Zmieniła ona w sposób zasadniczy status prawny tłumacza przysięgłego w Polsce względem wcześniejszych rozwiązań prawnych. Mimo pozostawienia starej nazwy zawodu, tj. tłumacz przysięgły, ustawa stworzyła nowy, ugruntowany zawód, który zakorzenił się głęboko w ponad 100-letnich doświadczeniach społeczeństwa, co zostało potwierdzone przez NSA: «(...) tłumacz przysięgły ustanowiony według procedury obowiązującej w tej ustawie nie jest już instytucją prawa sądowego procesowego». Ustawodawca, kierując się opinią w przedmiocie projektu ustawy o tłumaczach publicznych, nie zdecydował się jednak stworzyć samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych na mocy tej ustawy, ponieważ utworzenie samorządu zawodowego uznano za zwińczenie procesu budowania zawodu zaufania publicznego, a nie – jak stwierdzono – jego początek. Można przypuszczać, że stało się tak ze względu na powszechne postrzeganie profesji tłumacza jako wolnego zawodu w fazie rozwoju, co niekiedy znajduje odzwierciedlenie również w poglądach tłumaczy przysięgłych. Należy jednak zauważyć, że funkcjonujące obecnie stowarzyszenia zrzeszające tłumaczy przysięgłych stanowią namiastkę samorządu zawodowego. Stworzenie samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych jest jednak przedmiotem apelu przedstawicieli tego zawodu, według których samorząd ten powinien przejąć od Ministra Sprawiedliwości «znaczna część pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu tłumacza przysięgłego w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony», co miałoby stanowić ukoronowanie działalności przedstawicieli tego zawodu. Mimo że ustawa nie stworzyła samorządu zawodowego, przewidziała ona środki dyscyplinujące w postaci kar, które wymierzać może Komisja Odpowiedzialności Zawodowej (KOZ). Generalnie rzecz biorąc, ustawa została odebrana w sposób mieszany – część środowiska tłumaczy, w szczególności tłumaczy nieprzysięgłych, nie była z niej zadowolona, natomiast pozostała część, wraz z przedstawicielami

środowiska tłumaczy zagranicznych, potraktowała ustawę jako progresywną względem wcześniejszych rozwiązań, w szczególności ze względu na ujednoczenie wymagań stawianych kandydatom na tłumacza przysięgłego (w tym absolwentom kierunków innych niż filologiczne) przez wprowadzenie państwowego egzaminu. Środowisko tłumaczy dostrzega wiele problemów związanych z funkcjonowaniem obecnej ustawy, zgłaszając jednocześnie postulaty lepszego dopasowania jej przepisów do aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Przed przejściem do analizy tych dezyderatów należy jednak dokonać gruntownej analizy systematyki ustawy, która obowiązuje już 19 lat, wraz z aktami wykonawczymi wydanymi z jej delegacji” (s. 15). Następny fragment dotyczy przepisów ogólnych o zawodzie tłumacza przysięgłego. Ze względu na szcątkowy charakter tych unormowań regulacja ta poza określeniem zakresu podmiotowego i przedmiotowego ustawy oraz stosownych wyłączeń nie zawiera żadnych definicji legalnych w tym zakresie. Należy też dodać, że oceniając badaną u.z.t.p., autor stwierdza, że określa ona warunki i tryb nabywania oraz utraty prawa wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, a także zasady wykonywania tego zawodu. Ma ona zastosowanie do kandydatów na tłumacza przysięgłego, a także uprzednio ustanowionych i praktykujących tłumaczy przysięgłych. Do innych spostrzeżeń należą również te, że u.z.t.p., nie wprowadzając całkowitej reglamentacji zawodu tłumacza, sprawia, że tłumaczeniem (niepodlegającym poświadczeniu), jak np. w przypadku literatury pięknej lub komunikacji biznesowej, może zajmować się każda osoba. Przy czym ustawa ta, w przeciwieństwie do Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 czerwca 1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych, wyłącza stosowanie jej przepisów do tłumaczy języka migowego oraz innych języków niebędących językami naturalnymi. Słuszny więc jest pogląd, że „[w]obec tego zgodnie z obowiązującym prawem nie istnieje zawód tłumacza przysięgłego języka migowego. Osoby głuche, potrzebujące pomocy w toku czynności związanych z postępowaniem sądowo-administracyjnym, muszą obecnie polegać na biegłych sądowych z zakresu języka migowego. W przypadku tej grupy tłumaczy stosuje się rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24.1.2005 r. w sprawie biegłych sądowych” (s. 17). Co więcej, u.z.t.p. „[n]ie nakazuje sądom i innym organom państwowym korzystania z usług tłumaczy przysięgłych, gdyż w toku postępowania sądowego tłumaczem może zostać ustanowiona dowolna osoba znająca wystarczająco dobrze dany język, w szczególności gdy nie ustanowiono żadnego tłumacza przysięgłego dla danego języka obcego albo jeżeli tłumaczenie wymaga wiedzy specjalistycznej” (s. 17–18). Pomysłodawca książki zwraca ponadto uwagę, że także przepisy postępowania cywilnego i karnego stanowią o stosowaniu do tłumaczy odpowiednio przepisów o biegłych sądowych. Czytelnik odnajdzie oprócz tego ciekawe odniesienia do różnych ustaw, jak np. ustawy o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej wraz z przytoczonym – wydanym na jej podstawie – rozporządzeniem, Prawa konsularnego czy Prawa o notariacie. Nabywanie i utrata prawa do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego stanowi kolejny problem badawczy poddany analizie w prezentowanej monografii. Adresat książki otrzymuje przystępnie przygotowane informacje o katalogu przesłanek, jakie musi spełniać kandydat na tłumacza przysięgłego, którym w obecnym stanie prawnym może być wyłącznie osoba fizyczna. Wnikliwą analizę

ujęcia doktryny i regulacji w tym zakresie wzbogacają trzy tabele prezentujące: (1) liczbę tłumaczy przysięgłych w Polsce w 2024 i 2011 r. (z uwzględnieniem języków w kolejności według danych liczbowych na rok 2024 r.), (2) liczbę tłumaczy przysięgłych w poszczególnych województwach (stan na dzień 1 stycznia 2024 r.), a także (3) liczbę osób, które nabyły uprawnienia do wykonywania zawodu adwokata i radcy prawnego (stan na dzień 1 stycznia 2024 r.) – odniesienie się do kilku najbardziej popularnych zawodów *stricto* prawniczych jest spójne z postulatem utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. Następnym elementem składającym się na status prawny tłumacza przysięgłego to badania nad zasadami wykonywania tego zawodu. Autor kładzie tu akcent na ustawy obowiązek posiadania przez tych tłumaczy pieczęci urzędowej. Ponadto wyjaśnia, że tłumaczenia powinny zawierać informacje umożliwiające jednoznaczne zidentyfikowanie osoby tłumacza i wpisu w jego repertorium, oraz zwraca uwagę na obowiązek spoczywający na nowo zaprzysiężonym tłumaczu, tj. złożenie wzoru podpisu i odcisku pieczęci właściwym organom w tym zakresie. Inne uwarunkowania dotyczące wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego omówione w książce to: Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego, wynagrodzenie, kontrola (niestanowiąca formy nadzoru w ujęciu administracyjnoprawnym) oraz przypadki obligatoryjnego skreślenia (w drodze decyzji) tłumacza przysięgłego z listy tłumaczy wraz z określeniem organu właściwego w tym zakresie. Skrupulatnym analizom poddano także problematykę odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych w związku z nienależytym lub nierzetelnym wypełnianiem obowiązków lub niewypełnianiem obowiązków wskazanych w u.z.t.p. Zwrócono uwagę także na aspekt odpowiedzialności wynikający z samej treści roty ślubowania składanego przez tłumaczy przysięgłych, które odnosi się do etyki zawodowej. Poza tym autor omawia kwestie dotyczące organu, który prowadzi postępowanie w sprawach naruszeń z zakresu odpowiedzialności zawodowej, jest nim bowiem KOZ wraz z charakterystyką swoistej procedury w tym zakresie. W tym fragmencie, obok standardowych zasad odpowiedzialności zawodowej tłumaczy przysięgłych, wskazano elementy odpowiedzialności: (1) karnej i karnoskarbowej, (2) cywilnej i (3) porządkowej. Równie interesujące są także wywody poświęcone uznawaniu kwalifikacji zawodowych zdobytych za granicą w zakresie tłumaczenia pisemnego i ustnego, co regulowane jest na gruncie prawa zarówno unijnego, jak i krajowego. Tematykę prawnych regulacji zawodu tłumacza przysięgłego zamykają postulaty zmian w tym zakresie. W pierwszym rozdziale czytelnik odnajdzie także informacje dotyczące kształcenia tłumaczy przysięgłych. Autor w schematycznej, bardzo przejrzystej formule przedstawia proces kształtowania się od lat 60. ubiegłego wieku po dzień dzisiejszy szkół wyższych i ośrodków kształcenia tłumaczy, z uwzględnieniem kierunku lingwistyka, poziomu podyplomowego czy mniej sformalizowanych szkoleń (np. kursów, warsztatów, konferencji). Jeszcze inne zagadnienie to etyka zawodu – przyjęto, że poza statusem prawnym określonym w wiążący sposób w przepisach prawa powszechnie obowiązującego „[t]łumacze przysięgli zwykli stosować pewne zasady etyki (oraz praktyki) zawodowej, stanowiące odzwierciedlenie tradycji ich zawodu” (s. 48). W tym kontekście zauważa się, że „[p]rzedstawione zbiory zasad etycznych stanowią istotny drogowskaz postępowania dla wszystkich tłumaczy przysięgłych, w tym tych niezrzeszonych, oraz dla kandydatów na

tłumacza przysięgłego. Drogowskaz ten nie jest jednak na tyle szczegółowy, aby zapewnić odpowiedź na wszelkie pytania pojawiające się podczas praktyki zawodu. Przyczyniają się one jednak z pewnością do zwiększania społecznego poważania zawodu tłumacza przysięgłego" (s. 50). W książce odniesiono się także do przepisów prawa unijnego i międzynarodowego, które obok przepisów prawa krajowego mają wpływ na status prawny tłumacza przysięgłego. Wywody dotyczące statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego (sądowego) w wybranych państwach Unii Europejskiej (UE) całościowo zamykają rozdział pierwszy książki. Warto tu przytoczyć stanowisko autora, wedle którego, „[z]agadnienie statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego (sądowego) w UE jest bardzo złożone. Jest tak z uwagi na fakt, że nie dokonano dotychczas unifikacji statusu zawodu tłumacza przysięgłego (sądowego) na gruncie prawa unijnego, w związku z czym (mimo dążeń UE do harmonizacji prawa w wielu dziedzinach) istnieją znaczące rozbieżności między regulacjami obowiązującymi w systemach prawnych poszczególnych państw członkowskich UE" (s. 56). Komparastykę statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego oparto na rozwiązaniach prawnych, wraz z ich genezą, takich państw jak: Republika Austrii, Republika Chorwacji, Republika Czeska, Republika Federalna Niemiec, Republika Włoska.

Rozdział drugi to *Instytucja samorządu zawodowego*, a pierwszym zagadnieniem w nim poruszonym jest zarys historii samorządu zawodowego. Odnośnie do genezy pojęcia samorządu autor stwierdza, że „[w]spółczesne rozumienie pojęcia samorządu ma swoje korzenie w XIX w., a szczególnie wpływ na jego sposób ukształtowania miał upadek państwa feudalnego (społeczeństw stanowych) i idei państwa absolutnego, która zaczęła być zastępowana ideą państwa konstytucyjno-demokratycznego. Wpływ na rozwój tej instytucji miały takie wydarzenia jak rewolucja amerykańska, w wyniku której uchwalono Deklarację niepodległości Stanów Zjednoczonych z 1776 r., czy też uchwalenie 26.8.1789 r. Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela jako dokumentu programowego rewolucji francuskiej lat 1789–1799. Głównym wymiernym skutkiem tych procesów był rozwój samorządu terytorialnego na terenie Europy kontynentalnej, dzięki któremu dopuszczono czynnik obywatelski do zarządu państwem, doprowadzając do kształtowania się demokracji obywatelskiej oraz decentralizacji administracji państwowej. Demokratyzacja i decentralizacja polegały na tworzeniu większej liczby samodzielnych ośrodków sprawujących administrację publiczną przy jednoczesnym funkcjonowaniu ośrodka centralnego" (s. 81). Natomiast samą genezę samorządu wyjaśnia przy pomocy trzech teorii: (1) naturalistycznej, (2) państwowej oraz (3) politycznej. Kolejno zwięźle analizuje samorząd zawodowy w II Rzeczypospolitej, począwszy od lat 1918–1945, przez lata 50. i 60. XX w., na latach 80. i 90. omawianego okresu skończywszy, a następnie – samorząd zawodowy w III Rzeczypospolitej wraz z odniesieniem do zmian społeczno-gospodarczych będących wynikiem transformacji ustrojowej, a po roku 1997 r. konstytucjonalizacji instytucji samorządu zawodowego. Odbiorca książki znajdzie tu także wykaz obowiązujących obecnie w polskim systemie prawnym 17 uregulowań rangi ustawowej, stanowiących o powołaniu do życia 18 samorządów zawodowych, mających sprawować pieczę nad 20 zawodami zaufania publicznego. W ramach tych samorządów można wyróżnić cztery rodzaje samorządu zawodowego: (1) samorządy zawodów prawniczych i zawodów związanych ze stosowaniem

prawa, (2) samorządy zawodów medycznych i pokrewnych, (3) samorządy zawodów związanych z funkcjonowaniem gospodarki, (4) samorządy zawodów reprezentujących zawody związane z budownictwem i projektowaniem przestrzennym. Niewątpliwym atutem tego fragmentu jest dla znawców instytucji samorządu zawodowego solidne uporządkowanie tej instytucji, a dla osób chcących zapoznać się z tymi zagadnieniami – ciekawe wprowadzenie do podjętych rozważań poprzez stworzenie tła mającego na celu przyjęcie postulatów w zakresie utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. Równie zajmująco autor podejmuje problematykę samorządu zawodowego. W uwagach wprowadzających stwierdza, że „[o] możliwości tworzenia samorządów zawodowych stanowi art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem ustawy zasadniczej samorządy zawodowe można tworzyć w drodze ustawy. Mają one realizować dwa komplementarne względem siebie cele: (1) reprezentować osoby wykonujące zawody zaufania publicznego oraz (2) sprawować pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony” (s. 92). Dalsze wywody podbudowane różnymi regulacjami prawnymi, przeglądem literatury i orzecznictwa dotyczą zagadnień takich jak: (1) struktura i zadania samorządu, (2) pojęcia wolnego zawodu i zawodu zaufania publicznego, (3) samorządy specjalne z uwzględnieniem ich podziału na samorząd zawodowy i samorząd gospodarczy, (4) nadzór nad działalnością samorządów zawodowych, (5) deregulacja zawodów w odniesieniu do zawodów regulowanych, a co za tym idzie – zawodów zaufania publicznego, z uwzględnieniem zmian w statusie prawnym tłumaczy przysięgłych. Rozdział drugi zamyka charakterystyka prawna notariatu i jego samorządu zawodowego. W tym kontekście autor zapoznaje czytelnika z początkami notariatu na ziemiach polskich. Warto tu przytoczyć zdania, wedle których „[f]akt przyznania dokumentom sporządzanym w określonej formie znaczenia dowodowego w średniowieczu przyczynił się do rozwoju instytucji notariatu, która na ziemiach polskich została wprowadzona prawdopodobnie w XIII w. jako rozwiązanie zaczerpnięte z Włoch. W okresie średniowiecza większość notariuszy była klerykami z niższymi święceniami z uwagi na autorytet stanu duchownego, wysokie kwalifikacje etyczne i obyczajność (w ocenie ówczesnego społeczeństwa)” (s. 108). Syntetyczne ujęcie genezy notariatu od roku 1759, kiedy organizacja notariatu była zróżnicowana ze względu na uzależnienie jej od systemów prawnych państw zaborczych – Austrii, Prus i Rosji, dopełnia ten obraz. Kolejno omówiono: notariat w II Rzeczypospolitej z uwzględnieniem lat 1918–1939, kiedy część ówczesnych rozwiązań organizacyjno-strukturalnych z roku 1933 przeniesiono do obowiązującego obecnie Prawa o notariacie; notariat po II wojnie światowej (lata 1945–1989), co więcej, sygnalizuje się już tu uchwalenie obowiązującego do dziś Prawa o notariacie z 14 lutego 1991 r. Autor, analizując notariat w III Rzeczypospolitej, w ramach uwag ogólnych stwierdza, że „[r]ozwiązania przyjęte po transformacji ustrojowej w Prawie o notariacie z 1991 r. bazują na tych zastosowanych w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Prawo o notariacie, unifikującym polski notariat. Świadczy o tym chociażby tożsame nazewnictwo działów obowiązującej dotychczas ustawy, z których pierwszy dotyczy ustroju notariatu, a drugi czynności notarialnych. Obecne Prawo o notariacie jest jednym z wielu aktów prawnych, które ukazują skalę zmian wprowadzonych w wyniku transformacji ustrojowej. O wyjątkowym

znaczeniu obecnie obowiązującej ustawy świadczy: (1) przywrócenie notariuszom statusu osoby zaufania publicznego, a także (2) stworzenie organów samorządu notarialnego wyposażonego we własny zakres kompetencji dotyczących funkcji zleconych z zakresu administracji publicznej” (s. 116). Problematykę notariatu w III Rzeczypospolitej dopełniają analizy regulacji prawnych zawartych we wspomnianym już Prawie o notariacie, wraz z pokazaniem dorobku doktryny i orzecznictwa w tym zakresie, z uwzględnieniem: (1) struktury samorządu zawodowego notariuszy, (2) nadzoru nad notariatem, (3) odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy i (4) etyki zawodu notariusza.

Rozdział trzeci to *Postulat utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych*. Fragment ten to swoisty punkt kulminacyjny niniejszej książki. Potwierdza to zresztą sam autor, który we wprowadzeniu do tego rozdziału podnosi, że „[p]róba rozważenia zasadności utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych stanowi sedno niniejszej monografii” (s. 127). W tym celu krótko przypomina czytelnikowi o treściach zaprezentowanych już w poprzednich rozdziałach. Następnie odnosi się do statusu społecznego zawodu tłumacza przysięgłego – w uwagach wprowadzających przedstawia sposób różnego postrzegania zawodu tłumacza w literaturze anglosaskiej i polskiej. Ponadto odnosi się także do postrzegania zawodu tłumacza z perspektywy samych tłumaczy. We fragmencie poświęconym relacjom pomiędzy tłumaczami przysięgłymi a środowiskiem sądowym, w uwagach ogólnych przyjęto, że „[a]naliza rynku tłumaczeń sądowych przeprowadzona w 2011 r. wykazała, że zapotrzebowanie na usługi tłumaczy sądowych w Polsce jest bardzo zróżnicowane, gdyż część sądów korzysta z usług tłumaczy rzadko, podczas gdy niektóre wzywają tłumaczy stosunkowo często, tj. raz w miesiącu albo kilka razy w tygodniu. Jest to związane przede wszystkim z obszarami właściwości poszczególnych sądów oraz rodzajami spraw rozpatrywanych przez poszczególne wydziały. Udział tłumacza (przysięgłego) w postępowaniu, w którym stroną jest osoba obcojęzyczna, jest jednak konieczny, ponieważ umożliwia zgromadzenie przez sąd informacji niezbędnych do ustalenia prawdy i przywrócenia porządku prawnego, a także zapewnia zrozumienie osobie obcojęzycznej, dzięki czemu możliwe jest pełne osiągnięcie celów postępowania, w tym sprawiedliwe rozstrzygnięcie sprawy” (s. 136). Czytelnika zapewne zainteresują zaprezentowane sposoby postrzegania tłumaczy przysięgłych przez sędziów i pełnomocników procesowych. Ciekawym rozwiązaniem jest przedstawienie wyników badań autora grafikami na temat zawodów zaufania społecznego i konieczności zrzeszania się osób wykonujących zawody zaufania publicznego w samorządach zawodowych w oczach opinii publicznej. Rozdział trzeci kończą wywody dotyczące zasadności utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych z perspektywy prawnej. W uwagach wprowadzających autor prezentuje argumenty za możliwością powołania do życia samorządu. Skrupulatnie przedstawia losy projektu ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, a także losy interpelacji poselskich dotyczących zawodu tłumacza przysięgłego. Następnie analizuje przesłanki utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych, wskazując w uwagach ogólnych, że „[w] celu dokonania oceny, czy samorząd zawodowy tłumaczy przysięgłych powinien zostać powołany do życia, poza analizą statusu prawnego zawodu oraz specyfiki instytucji samorządu zawodowego należy dokonać analizy motywów powołania przez ustawodawcę do życia samorządu

zawodowego wybranego zawodu po uchwaleniu obowiązującej Konstytucji z uwagi na fakt, że podstawę w takim przypadku musiał niewątpliwie stanowić art. 17 ust. 1 Konstytucji RP” (s. 161). W ślad za tym omawia następujące zagadnienia: (1) reprezentacja zawodu, (2) sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu, (3) utworzenie jednolitego zbioru zasad etyki zawodowej, (4) konieczność utworzenia systemu sądownictwa dyscyplinarnego, (5) dbanie o warunki materialne reprezentantów zawodu, (6) integracja środowiska, (7) konieczność ujednolicenia wymogów dotyczących kształcenia i kształcenia ustawicznego. Wywody zawarte w rozdziale trzecim zamyka koncepcja samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. W uwagach ogólnych pomysłodawca książki odnosi się do podkreślenia podobieństwa zawodu tłumacza przysięgłego do zawodu notariusza, posiadającego swój samorząd zawodowy, a także okołoprawnego (paranotarialnego) charakteru zawodu tłumacza przysięgłego i bliskiej współpracy z przedstawicielami innych zawodów prawniczych. Postulowany samorząd zawodowy tłumaczy przysięgłych musiałby być zaliczony do grupy samorządów zawodów prawniczych (mimo braku konieczności ukończenia przez tłumacza przysięgłego studiów prawniczych i z racji konieczności posiadania choćby elementarnej wiedzy na temat polskiego systemu prawnego i systemów zagranicznych), a projekt ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego i samorządzie zawodowym tłumaczy przysięgłych powinien być zaliczony do grona regulacji prawnych porządkujących i normujących działalność zawodów wymagających szczególnego poziomu zaufania społecznego. Kolejne zagadnienia dotyczą typowych cech charakterystycznych dla samorządów zawodowych, lecz z odniesieniem do zawodu tłumaczy przysięgłych, takich jak: (1) struktura samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych, (2) nadzór nad samorządem zawodowym tłumaczy przysięgłych i odpowiedzialność tłumaczy przysięgłych za szkody, (3) odpowiedzialność dyscyplinarna tłumaczy przysięgłych.

W *Zakończeniu* autor konstatuje, że „[s]amorząd zawodowy tłumaczy przysięgłych jako przedstawiciele zawodu zaufania publicznego o szczególnym charakterze i znaczeniu utworzony w drodze ustawy na mocy art. 17 ust. 1 Konstytucji RP byłby w stanie wypełniać dwa podstawowe zadania: (1) reprezentować interesy tłumaczy przysięgłych, a także (2) sprawować pieczę nad należytym wykonywaniem zawodu tłumacza przysięgłego w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony, mając zarazem wyraźnie określone cele działania, organizację i kompetencje. [...] Podsumowując, stworzenie samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych niesie ze sobą wiele szans zarówno dla przedstawicieli tego zawodu, jak i dla całego społeczeństwa oraz aparatu władzy publicznej. [...] Powołany do życia samorząd zawodowy tłumaczy przysięgłych powinien być suwerenem w sprawach jego dotyczących, a nie jedynie ciałem opiniodawczym. Ważnym aspektem funkcjonowania postulowanego samorządu powinien być także nadzór nad samorządem ze strony organów administracji rządowej, co miałyby stanowić gwarancję dla opinii publicznej, że nowo utworzona korporacja zawodowa będzie rzeczywiście stać na straży nie tylko reprezentantów zawodu (tj. własnego środowiska), lecz także interesu publicznego” (s. 185 i n.).

Książka zawiera wykaz skrótów, który podzielono na cztery części: (a) akty prawne, (b) czasopisma, orzecznictwo, publikatory, (c) organizacje, organy, instytucje, (d) inne skrótby będące skrótowcami. Z kolei bibliografię podzielono na następujące

elementy: (1) monografie i komentarze, (2) artykuły i rozdziały w tomach wieloautorskich, (3) glosy, (4) materiały legislacyjne i interpelacje poselskie, (5) orzecznictwo, (6) źródła internetowe (z dostępem datowanym na dzień 1 stycznia 2024 r.), (7) wystąpienia konferencyjne, (8) korespondencja osobista, (9) akty prawa unijnego i międzynarodowego, (10) akty prawa krajowego, (11) akty prawa obcego. Czytelnik odnajdzie w monografii również dwa załączniki określone (nazwane) jako: (1) wykaz aktów prawnych kształtujących status prawny tłumacza przysięgłego (z uwzględnieniem podziału na ustawę o zawodzie tłumacza przysięgłego i akty wykonawcze na jej podstawie wydane) oraz (2) wykaz aktów prawnych o randze ustawy stanowiących o udziale tłumacza przysięgłego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym (z uwzględnieniem szerokiego wachlarza regulacji prawnych normujących rozmaite gałęzie (dziedziny czy działy) prawa.

Mimo że autor książki nie określa wprost kręgu jej odbiorców, wydaje się, że jest adresowana do każdej osoby zainteresowanej problematyką statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego. Niewątpliwie monografia ta przyczyni się do zwrócenia uwagi społeczeństwa na specyficzny i trudny charakter pracy związany z tłumaczeniem, które jest niezbędne do umożliwienia prawidłowego przebiegu komunikacji oraz sprzyja realizacji konstytucyjnych praw uczestnika postępowania sądowego.

*Paulina Jachimowicz-Jankowska**

<https://doi.org/10.14746/spp.2024.3.47.7>

* University of Szczecin, Poland | Uniwersytet Szczeciński, Polska, <https://orcid.org/0000-0002-6061-1220>, e-mail: paulina.jachimowicz-jankowska@usz.edu.pl.